

концепції кримінальної відповідальності неповнолітніх. Слід окремо сказати, що вказана модель автономності відповідальності ШІ не заперечує та не замінює відповідальності розробника та/або користувача ШІ за наявності для цього підстав і загалом несуттєво відрізняється від концепції відповідальності юридичної чи фізичної особи.

Підсумовуючи слід сказати, що наведені концепції відповідальності слід розглядати не як альтернативні та взаємовиключні, а скоріше як компліментарні елементи єдиної системи. Актуальною залишається проблематика необхідності перегляду наявної системи заходів покарання у їх застосовуваності до такого своєрідного «квазі-суб'єкта» як ШІ, проте, доктрина кримінального права вже стикалася із аналогічною ситуацією за часів становлення концепції кримінальної відповідальності юридичних осіб. Але в будь-якому разі, з метою захисту суспільства від можливих небезпек неконтрольованого використання високих технологій, врегулювання визначеної проблематики має як теоретичний, так і практичний сенс та відповідає загальносуспільним інтересам.

Дорошук Н. О.,

доцент кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент;

Войцех Є. О.,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ

БОРОТЬБА З БАНДИТИЗМОМ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР У ПОВОЄННІ РОКИ (1945–1953 рр.)

Складна криміногенна ситуація у сучасній Україні залишається однією з найбільш актуальних суспільних проблем. Особливої гостроти набуло питання боротьби з організованою злочинністю, серед якої насамперед виділяється бандитизм. Підвищена суспільна небезпека цього злочину визначається цілим рядом факторів, зокрема високим ступенем організованості, націленістю на неодноразове вчинення нападів, оснащеністю сучасною технікою та зброєю, яку члени банди повсякчас готові застосувати. Необхідність підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю потребує проведення ґрунтовних соціально-правових та кримінологічних досліджень, теоретичної розробки науково обґрунтованих методик і тактики дій, а також вивчення і узагальнення як зарубіжного так і вітчизняного досвіду. У цьому контексті особливо цікавим для дослідження є період після закінчення Другої світової війни.

Рівень злочинності у 1945–1953 рр. був дуже високим. Це обумовлювалося цілим рядом причин економічного, політичного, соціального, психологічного характеру. Економічна політика держави у той час характеризувалася вкладанням коштів у відбудову важкої

промисловості, що відбувалося традиційно за рахунок інших галузей промисловості та сільського господарства. У результаті надмірного оподаткування населення в умовах неврожайного 1946 р. населення України знову зазнало голоду та злигоднів. Оперативна ситуація у вказані роки погіршувалася ще й тим, що в цей час відбувалася масова міграція населення: люди поверталися з евакуації, полону, концтаборів, після насильницького вивезення в Німеччину на примусові роботи, демобілізувалися, репатріювалися [1, с. 27]. Ці категорії населення перебували у сфері особливої уваги органів державної безпеки, а виявлення та переслідування колабораціоністів тривало десятиліттями. Тож, після завершення Другої світової війни розпочалася нова хвиля сталінського терору. Ситуація значно ускладнювалася наявністю у населення великої кількості зброї, а також звільненням з таборів тисяч кримінальників внаслідок амністії на честь перемоги над Німеччиною. Для більшості населення усі незгоди компенсувалися радістю від великої Перемоги, однак не для всіх. У різні банди і зграї стікалися натовпи кримінальників, дезертирів, колишніх поліцаїв, безпритульників. Названі обставини у своїй сукупності призвели до зростання рівня злочинності і, зокрема, бандитизму.

У повносенний період у республіці залишався чинним Кримінальний кодекс УРСР, прийнятий 1927 р. Кримінальну відповідальність за бандитизм було передбачено ст. 56¹⁷: «Організація озброєних банд та участь у них і в організованих ними нападах на радянські і приватні установи або поодиноких громадян, за зупинення потягів і зруйнування залізничних шляхів та інших засобів сполучення і зв'язку караються позбавленням волі з суворою ізоляцією на строк не менший як три роки з конфіскацією всього або частини майна, підвищуючи за особливо тяжких обставин аж до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією майна». Водночас, відповідальність за «збройне повстання або вторгнення з контрреволюційною метою на радянську територію озброєних банд, захоплення влади в центрі або на місцях з тією самою метою і, зокрема, щоб силоміць відірвати від Союзу РСР і окремої союзної республіки будь-яку частину її території або розірвати укладені Союзом РСР з іноземними державами договори» передбачалася ст. 54² КК УРСР. Таким чином в УРСР законодавець розрізняв два види бандитизму: політичний та кримінальний, що містилося відповідно у Розділі I КК УРСР «Контрреволюційні злочини» (ст. 54²) та у розділі II КК УРСР «Злочини проти порядку управління. А. Особливо для Союзу РСР небезпечні злочини проти порядку управління» (ст. 56¹⁷).

За статистичними даними найбільшого поширення політичний бандитизм набув у західних регіонах СРСР: 60 % злочинів припадало на Українську РСР та республіки Прибалтики [2, с. 7]. Очевидно, що «політичним бандитизмом» тоді називали виступи національно свідомих сил проти радянської влади. Боротьба з політичним бандитизмом в УРСР покладалася на органи державної безпеки, з

кримінальним – на органи міліції. Для більш успішного виконання цього завдання в органах міліції відділам боротьби з бандитизмом в оперативному відношенні були підпорядковані працівники карного розшуку обласних, районних та міських органів внутрішніх справ. Було прийнято ряд відомчих нормативних актів, спрямованих на вдосконалення агентурної роботи [3, с. 19]

На вістрі боротьби з політичним бандитизмом з 1944 р. перебувало Головне управління по боротьбі з бандитизмом (ГУББ) (з 1950 р. – Головне управління оперативного розшуку МДБ СРСР) – секретний міжвідомчий орган, діяльність якого координувалася НКВС / МВС / МДБ, і спецгрупи – спеціальні підрозділи для проведення таємних операцій. ГУББ застосовувало схожі методи для придушення і кримінального, і політичного бандитизму. До них належали: розвідка (збір інформації про суспільні настрої або опозиційно налаштованих групах), агентурна робота (створення широкої мережі інформаторів, впроваджених в ці групи), дезорганізація (руйнування керівних органів опозиційних і кримінальних груп, зазвичай за допомогою таких методів, як маскування – створення із співробітників міліції фіктивних «Бандитських груп») і терор (масові арешти, тортури, вбивства, диверсії, саботаж та ін.) [4, с. 133].

Враховуючи ту обставину, що політичний і кримінальний бандитизм у багатьох випадках перепліталися, секретним наказом за номером 0074/0029 від 21 січня 1947 р. спецгрупи і всі інші військові структури на Західній Україні передавалися з відання МВС під юрисдикцію МДБ. [5, с. 133]

Таким чином, повоєнний період в УРСР характеризувався значним сплеском організованої злочинності, зокрема, такого небезпечного її прояву як бандитизм. В УРСР законодавець розрізняв два види бандитизму: політичний та кримінальний. Завдання боротьби з політичним бандитизмом покладалося на органи державної безпеки, з кримінальним – на органи міліції. Подолати прояви бандитизму влада намагалася репресивними заходами, направляючи усі зусилля на ліквідацію банд, але не на з'ясування і усунення причин, які їх породили.

Список використаних джерел

1. Греченко В.А. Боротьба проти бандитизму в Україні в перші повоєнні роки (1945–1946 рр.). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2019. Вип. 29. С. 25–31.

2. Земсков В.Н. Принудительные миграции из Прибалтики в 1940–50-х годах. Отечественные архивы. 1993. № 1. С. 4–19.

3. Телійчук В.Г. Боротьба з бандитизмом та розбійними нападами в Україні в післявоєнні (1946–1953) роки [Електронний ресурс] Класичний приватний університет. *Науково-виробничий журнал «Держава та регіони»*. – 2014. URL: <https://docplayer.net/49807383-Seriya-pravo-2014-r-1-43.html>.

4. D.R.Shearer. Crime and Social Disorder in Stalin's Russia: A Reassessment of the Great Retreat and the Origins of Mass Repression. Cahiers du monde russe et soviétique. 1998. Vol. 39. № 1–2. P. 119–148.

5. Перепелиця М.М., Шендрик В.В. Оперативно-розшукова протидія бандитизму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 131–137.

Женунтій В. І.,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Александренко О. В.,

науковий співробітник лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У вітчизняному законодавстві в залежності від кримінально-правового положення вагітної жінки, яка виступає учасницею вчиненого кримінального правопорушення, розрізняють самостійні, відмінні за спрямованістю і змістом, кримінально-правові гарантії охорони та захисту репродуктивної функції жінки:

а) яка вчинила злочин у стані вагітності;

б) яка зазнала від злочинного посягання під час перебування у стані вагітності.

Кримінально-правові гарантії охорони та захисту репродуктивної функції жінки, яка скоїла злочин в стані вагітності, закріплені в нормах Загальної частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) та спрямовані на забезпечення поблажливого ставлення, заснованого на максимальному дотриманні принципів кримінального права, і, в першу чергу, принципу гуманізму держави до факту вчинення кримінального правопорушення жінкою в такому стані.

Першою такою самостійною кримінально-правовою гарантією (з врахуванням послідовності їх розміщення в Загальній частині Кримінального КК України) виступає передбачене п. 4 ч. 1 ст. 66 КК України нормативне положення про визнання судом при призначенні покарання самого факту скоєння злочину жінкою в стані